

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Наталія Володимирівна МАТВІЙЧУК

Кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри міжнародних
відносин,
Національний університет “Острозька академія”,
вул. Семінарська, 2, Острог, 35800, Україна
E-mail: natalia.matviichuk@oa.edu.ua,

Алла Євгенівна АТАМАНЕНКО

Доктор історичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин,
Національний університет “Острозька академія”,
вул. Семінарська, 2, Острог, 35800, Україна
E-mail: alla.atamanenko@oa.edu.ua,

Nataliia MATVIICHUK

PhD in Historical Sciences (Candidate),
Senior Lecturer at the International
Relations Department,
The National University of Ostroh Academy,
Seminarska St., 2, Ostroh, 35800, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0011-3681>

Alla ATAMANENKO

Doctor in Historical Sciences,
Professor at the International Relations Department,
The National University of Ostroh Academy,
Seminarska St., 2, Ostroh, 35800, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4940-1625>

УДК 355.4(477+470)+327

**ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
НА СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК**

Received 12 June 2023; revised 29 June 2023; accepted 11 July 2023

DOI: 10.15421/352318

Анотація

Вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало шоком для більшості світу, однак такі дії Москви були продовженням війни, що розпочалася у 2014 році з анексії Автономної Республіки Крим. У статті розглянуто аспекти, що вказують на те, що російсько-українська війна чинить вплив на сучасний світовий порядок. Неспровоковане вторгнення РФ на територію України має локальні та глобальні наслідки, що трансформують усталений світоустрій, який був оформлений після Другої світової війни. Метою дослідження є вивчення впливу, спричиненого російсько-українською війною, на трансформаційні процеси сучасного світопорядку, виявлення та систематизація тих аспектів, що будуть мати найбільший вплив на формування його нової парадигми, окреслення особливостей світового порядку після завершення війни. Реалізації поставленої мети сприяло використання системного і комплексного підходів, загальнонаукових принципів історизму, об'єктивності та системності, методів аналогій, екстраполяції, абстрагування та порівняння.

Ключові слова: *світовий порядок, баланс сил, війна, Україна, Росія.*

**THE INFLUENCE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR
ON THE MODERN WORLD ORDER**

Abstract

The article examines the Russian-Ukrainian war and its impact on the world order. The unprovoked invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine has local and global consequences that transform the established world order that was created after the Second World War.

The purpose of the research is to study the impact caused by the Russian-Ukrainian war on the transformational processes of the modern world order. The work was based on general scientific and special methods. The research is based on the principles of objectivity, historicism, and complexity, based on the application of the comparative method, methods of analogies, and extrapolation. The author uses a systematic approach to establish the interrelationships between the events of the Russian-Ukrainian war and their impact on the international order and the formation of a holistic vision of the Russian aggression for the world system. The use of event analysis contributed to the study of the processes of cooperation between subjects of international relations since the full-scale invasion of Russia into the territory of Ukraine.

With the attack on Ukraine on February 24, 2022, the Russian Federation disregarded the established and generally accepted rules and norms by which the world community was governed, violating the basic factors of the existence of the world order. The full-scale invasion of the territory of Ukraine led to the aggravation of

the global crisis processes that could be observed before the start of the war.

The deeds of the Russian Federation create a dangerous precedent, according to which every country with a powerful military force can take actions that contradict all norms of international law. The Russian-Ukrainian war demonstrated to the world community the need for a fundamental reassessment of the Russian Federation and its role in the international order. Joint support and assistance to Ukraine served to consolidate the collective West, as opposed to countries with authoritarian regimes that continue to support the Russian Federation. Some of the world's countries remain detached from the conflict. As a result, a new balance of power is emerging, which will encourage the subjects of international relations to build a new architecture of interaction in the political, security, economic and other spheres. In addition, there are changes in world economic processes, finance, and trade. As a result of the war, food, ecological, migration and other dangers have intensified.

Keywords: *world order, balance of power, war, Ukraine, Russia.*

Постановка проблеми.

24 лютого 2022 року назавжди увійде в українську історію як одна із найтрагічніших дат часів незалежності. Саме цього дня Російська Федерація оголосила про початок так званої «спеціальної військової операції», розв'язавши повномасштабну війну проти України. Дії Москви стали продовженням агресії, що розпочалася в 2014 р. із захопленням Автономної Республіки Крим та вторгненням на територію Луганської та Донецької областей.

Водночас дата 24 лютого 2022 року є значковою не лише для України. Попри локальність, російсько-українська війна матиме глобальні наслідки, а її результати вплинуть на контури майбутнього глобального порядку. Російсько-українська війна поставила питання взаємодії держав світу, ядерного протистояння, забезпечення енергетичної, продовольчої, екологічної безпеки тощо. Російська агресія спричинила значні трансформації у світовому масштабі, призвівши до змін світового порядку і сьогодні багато дослідників задається питанням: яким буде світоустрій після завершення війни?

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Концепт «світового порядку» та його можливі зміни вже не один рік привертають увагу вчених, політиків, журналістів, правників та суспільства в цілому. До проблеми міжнародного та світового порядку протягом ХХ та ХХІ століть звертались численні дослідники, серед яких – Г.Булл, Г.Кіссінджер, Г.Моргентау, Р.Хаас, Ф.Фукуяма та ін.

Відомий американський дослідник

проблеми міжнародного та світового порядку Гедлі Булл говорить, що світовий порядок регулює відносини не лише між державами, а й на інших рівнях. Він є тими зразками людської діяльності, які спрямовані на підтримання елементарних або первинних цілей соціального життя людства [Bull 1977: 20]. Світовий порядок побудований на загальноновизнаних домовленостях, часто закріплених міжнародним правом, дотримання яких визнає більшість держав. Справедливим є твердження одного із найвідоміших сучасних теоретиків міжнародних відносин Г.Кіссінджера, висловлене ним в останній книзі «Світовий порядок: роздуми про характер націй в історичному контексті» про те, що наше століття перебуває в наполегливому, деколи навіть відчайдушному пошуку концепції світового порядку [Кіссінджер 2014: 8]. Здобутки минулого у ХХІ ст. руйнуються численними чинниками, які викликають кризові явища. Р.Хаас стверджував, що міжнародний порядок (тут вживаємо цей термін як синонім до поняття світового порядку. – Авт.) можна розуміти як комплекс зусиль різних держав, спрямованих на те, щоб не допускати використання військової сили задля досягнення зовнішньополітичних цілей. В цьому плані порядок означає повагу до суверенітету – визнання за іншими державами (і їхніми урядами та керівниками) права і повноважень діяти за межами своїх кордонів на власний розсуд [Хаас 2019: 47]. Повага до суверенітету не є непорушною, про що свідчить і вторгнення РФ в Україну: приховано, з використанням маріонеткових режимів – у

2014, повномасштабно – у 2022р. В умовах же трансформацій рівновага в існуючому у світі балансі сил стає нестійкою. Можливо, тому Ф.Фукуяма назвав 2014 рік таким, що не можна вважати вдалим ні для світового порядку, ні для розвитку сучасних політичних інституцій. Він зазначав, що анексія Криму Росією – це спроба змусити демократичну Україну зійти зі своєї європейської орбіти, і вона стала порушенням того політичного регулювання, яке підтримувало мир в Європі з часу розвалу колишнього Радянського Союзу в 1991 році [Фукуяма 2019: 542].

Після майже повної відсутності реакції на події від 2014р. в Україні в теоретичних розробках питань світового порядку, що мало власні причини, з початком повномасштабного вторгнення агресора ситуація суттєво змінилась. Прогнозуванню можливого розвитку подій присвячують публікації науковці, експерти, журналісти, аналітики в різних частинах світу. Майданчиками для обговорення проблеми стали сайти аналітичних центрів: European Council on Foreign Relations, Institute for European Studies of Vrije Universiteit Brussel, The Polish Institute of International Affairs, Barcelona Centre for International Affairs, Chatham House, Perry World House та ін. В роботах Р.Міллена, І.Брунк, М.Гакімі, М.Гінцеа та інших авторів розглядається вплив війни на світовий порядок тепер та після її закінчення. Важливі аспекти аналізу впливу війни на світовий порядок знаходимо в працях українських дослідників Т.Андрієвського, І.Богінської, Г.Перепелиці, І.Поліщук, М.Сунгуровського, В.Фесенка, М.Фесенка, Ю.Шмаленко та ін.

Метою дослідження є вивчення впливу, спричиненого російсько-українською війною, на трансформаційні процеси сучасного світового порядку, виявлення та систематизація тих аспектів, що будуть мати найбільший вплив на формування його нової парадигми, окреслення особливостей можливого світового порядку після завершення війни.

Методи дослідження.

Реалізації поставленої мети сприяло використання системного і комплексного підходів, загальнонаукових принципів історизму, об'єк-

тивності та системності, методів аналогій, екстраполяції, абстрагування та порівняння.

Виклад основного матеріалу.

24 лютого 2022 року стало прямим свідченням намагань переформатування існуючого світопорядку та руйнації системи поваги до суверенітету, територіальної цілісності та примату міжнародного права. Повномасштабне вторгнення агресора на територію суверенної держави призвело до змін світоустрою, що був сформований після Другої світової війни. Нападом на Україну РФ знехтувала встановленими та загальноприйнятими правилами і нормами, якими керувалося світове співтовариство, порушивши базові фактори існування світового порядку, але при цьому наголошуючи на потребі дотримання міжнародного права та збереження міжнародних інститутів.

Протягом низки років від В.Путіна та представників російського політичного істеблішменту неодноразово звучали твердження про потребу побудови «нового світового порядку». Чи не вперше про потребу замислитись над архітектурою глобальної безпеки він заявив на Мюнхенській конференції 2007р. Сьогодні складається враження, що бажання «поновити велич Росії» та ностальгія В.Путіна за двополярним світом 1945-1991 років, коли існували дві офіційно визнані сфери впливу різних за ідеологією держав, виражається у прагненні повернутись до чогось подібного, назвавши це «новим світовим порядком», де Росія стане одним із його центрів. Теза про необхідність зміни світового порядку була вкотре озвучена у квітні 2023р. міністром закордонних справ Росії С.Лавровим під час візиту до Туреччини [Мирні переговори 2023]. На потребі зміни світового порядку Росією наголошується як на міжнародних площадках, так і в медіапросторі, де збройна агресія проти України називається «гарячою фазою» світоглядної кризи Росії із Заходом. Пропонуючи умовний цивілізаційний підхід, Росія пропонує перерозподіл економічної та військової потужності в інтересах «нових центрів», консолідацію позиції глобально значущими незахідними гравцями [Drobinin 2023], називаючи це видимими симптомами

зміни світової структури. Часто при цьому в російському наративі йдеться про критику «порядку, заснованого на правилах», який при цьому протиставляється міжнародному праву ООН [Bohinska 2022].

Обґрунтуванням для вторгнення, озвученим внутрішньому споживачеві, стали ідея відродження колишньої імперської Росії, яка живила амбіції російського істеблішменту щодо «повернення історичних земель». Теоретичну основу для реалізації цих амбіцій шляхом повномасштабного вторгнення стала стаття В.Путіна 2021 року «Про історичну єдність росіян і українців», в якій він заперечував існування української нації та відмовляв Україні в суб'єктності й державному суверенітеті [В РФ 2021]. Україна ж трактувалась як частина «антиросійського проєкту» [Стаття 2021], агресор, який протягом восьми років «знищував» населення квазі-держав ДНР та ЛНР. Однією з причин російські політологи вважають «економічну війну» Заходу проти РФ, базовану на монополії долара США в розрахунках та монополії західних фінансових структур: міжнародних платіжних систем, страхування, валютних резервів [Lukyanov 2022]. Ще одним аргументом для початку повномасштабного вторгнення стало звинувачення колективного Заходу у поширенні НАТО на схід, у порушенні західними лідерами даних М.Горбачову обіцянок не розширювати межі альянсу, у можливій майбутній агресії України проти РФ, а також порушення країнами Заходу, в першу чергу, США, суверенітету інших країн при проведенні операцій в Косово, Іраку, Лівії та Сирії. Втім, погоджуємося з точкою зору, що вторгнення в Україну відрізнялось від названих операцій тому, що стало порушенням норми Статуту ООН і базованому на ньому міжнародному праві про заборону насильницьких анексій іноземних територій [Brunk, Nakimi 2022: 689]. Крім того, відсутні попередні рішення Ради Безпеки ООН, які б визнавали Україну агресором щодо Росії чи іншої держави, якщо проводити аналогії з Іраком [Brunk, Nakimi 2022: 690]. Таким чином, це повномасштабне вторгнення стало прецедентом застосування сили проти держави, яка жодним чином його не спрово-

кувала, що створює в майбутньому небезпеку збройної боротьби за території в різних регіонах світу.

Від 2014р., коли західне співтовариство поступово приходило до суті розуміння російської агресії, яка мала приховані форми, і далеко не завжди сприймало події в Україні як спробу вплинути на світовий порядок, воно все ж почало протидіяти Росії, що викликало певне віддалення від неї, але це ще не була міжнародна ізоляція. В. Путін у цей час намагався створити навколо Росії середовище, яке б забезпечило підтримку його політиці та створило основу для нового світоустрою. Тому значну увагу було приділено поглибленню зв'язків з Китаєм та країнами Глобального Півдня, що сьогодні може мати вплив на повоєнні світові процеси. В країнах, які на початку повномасштабного вторгнення не засудили агресію Росії, живуть дві третини населення планети. Допомога країнам Африки та підтримка режимів деяких країн Латинської Америки, критично налаштованих до США, створили позитивне сприйняття Росії керівництвом частини країн глобального Півдня. Намагання повернути колишню велич і авторитет Росії на Близькому Сході змусило В. Путіна втрутитись у 2015 році у війну в Сирії з підтримкою Башара аль-Асада, що дозволило укріпити зв'язки з більшістю країн регіону. Тому повномасштабна війна продемонструвала відмінності в реакції на її події держав світу, що дозволяє поділити їх на три умовних табори: тих, хто підтримує Росію, тих, хто підтримує Україну, та групу позаблокових країн, які не долучаються до перших і часом отримують власну вигоду від протистояння [Chatham House 2023].

До першої групи належать Сирія, Білорусь та Іран. Намагання РФ заручитися підтримкою держав з недемократичним устроєм й очевидна допомога у військовому протистоянні частини з них Росії, на думку деяких українських експертів, може спровокувати глобальний конфлікт, якщо відбудеться об'єднання авторитарних режимів на противагу «західним демократіям» [Герасименко 2022], що могло б вплинути на світовий устрій. Втім, сьогодні це є маловірогідним.

Відносини Росії з Китаєм (який декларує відсутність підтримки агресора у війні, але не припиняє співпраці з ним), не дивлячись на їх асиметрію, навіть після повномасштабного вторгнення є партнерськими через очевидне бажання цих країн до зміни світового порядку шляхом усунення США від лідируючих позицій. Лютнева 2022 року «Спільна заява Російської Федерації та КНР щодо вступу в нову еру міжнародних відносин та глобального сталого розвитку» стосувалась трансформації світового порядку та тенденцій до перерозподілу влади. Пріоритет – зменшення сили колективного Заходу [Joint Statement 2022].

При цьому обидва партнери протягом років розбудовували незалежні від західного впливу інституції (ШОС, БРІКС, ЄС, ОДКБ, Азійський банк інфраструктурних інвестицій, Новий банк розвитку (колишній Новий банк розвитку БРІКС) та ін.). Сьогодні частина цих інституцій припинила співпрацю з Росією (Новий банк розвитку) або є майже недієздатними (ОДКБ). Водночас, до БРІКС у червні 2022 року подали заяви про вступ Аргентина, Іран та Саудівська Аравія.

Крім того, санкції можуть сприяти створенню Глобальним Півднем власної економічної інфраструктури для торгівлі, фінансів, комунікаційних систем (зокрема, країнами БРІКС), що буде мати вплив на світову торгівлю і фінанси [Ghinsea 2022: 483], відповідно – на світовий порядок. Крім того, регіональне суперництво із США в Азії може призвести до продовження союзу Китаю з Росією, де остання буде молодшим партнером. Завдяки цьому союзу у випадку конфлікту із США КНР не буде змушена турбуватись про свою енергетичну і продовольчу безпеку [Ghinsea 2022: 484]. Водночас, російські політологи вважають, що російське зближення з Китаєм буде мати ті самі межі, що і російсько-західне, без небезпеки втратити стратегічну незалежність [Lukyanov 2022].

КНР після повномасштабного вторгнення продовжує співпрацю з РФ. У разі суттєвого ослаблення Росії в ході або за результатами війни, Китай зміцнить свої позиції, що може посилити його вплив у світі. Результат війни також значною мірою може визначи-

ти позицію КНР щодо Тайваню, що сьогодні є актуальною безпековою проблемою в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Якщо дії РФ в Україні будуть успішними (вдасться на міжнародному рівні «узаконити» територіальні загарбання українських території, що були зроблені після 24 лютого 2022 року) це може спонукати до агресивних дій щодо Тайваню, якщо ні – то приклад поразки Росії у війні може зупинити КНР.

До другої групи належать переважно держави Європи та Північної Америки. Керівництво РФ у лютому 2022 року розраховувало на відсутність реакції з боку західних країн і швидку перемогу над Україною. Але ці очікування не справдились. Лідери країн, що переважно відносяться до ліберальних демократій, лише після перших днів наступу, захоплення українських територій, руйнувань та вбивств мирного населення України, зрозуміли очевидну загрозу, відкинули ілюзії можливого заспокоєння агресора та чергових поступок, перейшли від «глибокого занепокоєння» та «глибокого засудження» до реальних кроків підтримки України. Через певний час стало зрозумілим (особливо керівникам балтійських країн, а також Польщі, Молдови, Фінляндії, що свого часу постраждали від агресії Москви), що російське вторгнення для ЄС та Європи в цілому має визначальне та екзистенційне значення [Roland 2023].

Про підтримку України державами «колективного Заходу» свідчить надання озброєнь та фінансових дотацій (у тому і з Європейського фонду миру), отримання нею статусу кандидата на вступ до ЄС в прискореному режимі. Попри певну фрагментацію всередині Європейського Союзу (неоднозначна позиція Угорщини, дуже повільне спочатку надання важкого озброєння Німеччиною тощо) Москві не вдалося розколоти єдність Євросоюзу. Навпаки європейське співтовариство консолідовано виступило на підтримку України, надаючи військову, фінансову, гуманітарну, санкційну та іншу підтримку. Як ніколи близькими стали можливі перспективи членства України в НАТО.

До третьої групи здебільшого належать країни Африки, Південно-Східної Азії (зо-

крема і найбільш зростаючі держави регіону – Індія та Індонезія) та Латинської Америки. В третій, найчисельнішій групі симпатій до України протягом довгого часу було менше, ніж симпатій до Росії, що ставить перед Україною і союзниками завдання проведення активної спільної політики з метою збільшення кількості країн, що підтримують Україну та колективний Захід у війні. Але малоймовірно, що країни Глобального Півдня об'єднаються для приєднання до одного з таборів протистояння. Швидше за все, їхні спільні зусилля будуть більшою мірою скеровані на забезпечення власних інтересів.

В Африці та Латинській Америці протягом низки років надзвичайно активним є КНР, використовуючи фінансові інвестиції та кредити на умовах, гнучкіших за умови Світового банку, але найвірогідніше йому не вдасться створити і очолити новий світовий порядок із залученням країн Глобального Півдня через відмінності у світобаченні з більшістю демократично налаштованих держав регіону, особливо за умови зміни бачення їх місця у світоустрої Глобальним Заходом [Leistner 2023]. Доля частини країн Глобального Півдня також залежить від політичних союзів, що вже існують чи можуть бути укладеними. Зокрема, безпека Індії може бути підірвана у випадку укладення військового союзу між КНР, РФ і Пакистаном. Водночас, стратегічне партнерство між Індією, РФ і Китаєм також змінить конфігурацію сили в Азії [Ghincea 2022: 483], хоча сьогодні цей союз видається все ще маловірогідним.

Російсько-українська війна призвела до зміни існуючої системи безпеки, поновлення ядерної загрози. На думку політологів Ярослава та Сергія Телешунів початок російської агресії проти України ще в 2014р. продемонстрував, що безпекові механізми та міжнародні договори діють лише для окремо взятих країн і в окремих випадках. Руйнація системи колективної безпеки свідчить про зміну світового устрою, міжнародного порядку [Телешун, Телешун 2022]. Як ознаку нового світового порядку, який формується внаслідок війни, І.Поліщук вважає об'єктивний поділ на дві групи держав: ядерні (привілейовані)

та неядерні (заручники волі ядерних країн), між якими порушений паритет у стосунках [Поліщук 2022: 31]. Загрози використання тактичної ядерної зброї, що час до часу звучать від російських керівників, атаки українських атомних електростанцій та захоплення найбільшої в Європі Запорізької АЕС російськими військами, повертають на світовий порядок денний питання ядерного протистояння. Водночас такі дії РФ можуть сприяти намаганням інших країн, що не володіють або намагаються втілити ядерні програми, до набуття такого виду зброї. Це загрожує не лише переформатуванню чи руйнуванню світоустрою, а й існуванню людства в цілому.

Змінилась безпекова ситуація. Внаслідок війни відбулось зміцнення НАТО та збільшення присутності альянсу в Європі. Щоправда, війна продемонструвала недостатність забезпечення (у першу чергу країн Європи) необхідною кількістю озброєння, техніки, особового складу та ін. Відтак спостерігається тенденція масового збільшення витрат на оборонний комплекс країн, збільшення частки ВВП, що виділяється на оборону, що свідчить про милітаризацію світового порядку. Збільшення озброєнь Росією та її безпосередніми союзниками Білоруссю та Іраном також є складовою цього процесу.

Водночас, країни Організації Договору про Колективну Безпеку, за винятком Білорусі, не поспішають допомагати Росії в агресивних діях [Бордиловська 2023b], а вона не спроможна втручатись у процеси на пострадянському просторі, що свідчить про майже повний провал такого проекту як ОДКБ і, в перспективі, переформатування і без того нестійкого безпекового середовища в межах пострадянського простору, пошук нових можливостей для співпраці в сфері безпеки та оборони [Бордиловська 2023a]. Відтак відбуваються зміни балансу сил, що спонукатиме суб'єктів міжнародних відносин до вибудовування нової архітектури відносин в політичній, безпековій, економічній та інших сферах.

Водночас, від початку російського вторгнення в Україну пройшло більше року, однак РФ не вдалося досягти жодної цілі «спеціальної військової операції». Навпаки, Росія втра-

тила численну кількість зброї та техніки, військовослужбовців, потерпає економічно через безпрецедентні санкційні обмеження тощо. Ці фактори продемонстрували світовій спільноті втрату Росією статусу «великої держави», якою вона себе позиціонувала на світовій арені, а також зруйнувало міф про російську військову потугу. Ці та інші аспекти призвели до репутаційних втрат РФ у глобальному масштабі.

Загалом повномасштабна російсько-українська війна продемонструвала світовому співтовариству необхідність фундаментальної переоцінки РФ та її ролі у міжнародному порядку. До того ж, програш РФ у війні (на що спрямовані зусилля України та її союзників) може поставити питання про подальше цілісне існування цієї держави. Водночас щодо такого сценарію, позиції окремих експертів та політиків неоднозначні, адже РФ країна, що має значну кількість ядерної зброї (а також ядерних матеріалів та ядерних об'єктів), і в разі ймовірного розпаду, потрібно буде брати до уваги те, що ця зброя може опинитися під контролем різних сил, що становить загрозу не лише світопорядку, а й безпеці людства в цілому. Отже, подальше позиціонування РФ як «великої держави» залежить від результату війни, що може вплинути на зміну існуючих конфігурацій у структурі системи міжнародних відносин. Проте вже сьогодні очевидно, враховуючи численні втрати РФ на полі бою, що в подальшому вона не може бути конкурентом впливовим акторам міжнародних відносин – США, КНР та ін., ні за рівнем військового потенціалу, ні за економічними показниками, і тим більше, в галузі інформаційних та новітніх технологій. Результат війни вплине на міжнародну ситуацію в інших регіонах.

Наслідки російсько-української війни важливі і в глобальному контексті. Адже перемога РФ спонукала б до повернення такого світового порядку, де панували б загарбницькі війни, в т.ч. імперіалістичні, що є особливо небезпечним, зважаючи на наявність у низки суб'єктів міжнародних відносин ядерної зброї. Водночас, гіпотетичне, в такому випадку, повернення до біполярності (протистояння між Заходом та Сходом, боротьба між демо-

кратією (США, країни ЄС тощо) та авторитаризмом (РФ, КНР та ін.) може стати ознакою майбутнього світового порядку.

У сучасному протистоянні агресору простежується подальша ескалація відносин Росія-НАТО, а також Росія-ЄС, що дозволяє окремим експертам говорити про початок «нової холодної війни» [Karabag 2022]. Прикметно, що такою ситуацією можуть скористатися країни, які дистанціюються (декларативно чи ні) від підтримки будь-якої із конфліктуючих сторін (наприклад КНР).

Російсько-українська війна посилить боротьбу впливових суб'єктів міжнародних відносин у намаганнях залучити на свій бік країни, що не висловили однозначної позиції щодо війни. Такі процеси стимулюватимуть жорстку боротьбу за сфери впливу у конкретних країнах та регіонах, що є одним із викликів міжнародному порядку. Російсько-українська війна спричинила перегляд міждержавних відносин (США дедалі більшу увагу звертають на регіон Близького та Середнього Сходу, попри плани адміністрації Дж.Байдена зосередити увагу в Азії), намагання країн ЄС щодо диверсифікації шляхів постачання енергоресурсів та забезпечення енергетичної безпеки призведе до вимушеного розвитку відносин із країнами Перської затоки. Водночас, за умови ослаблення США можна прогнозувати збільшення незалежності європейської політики.

Не аналізуючи можливі довгострокові наслідки, зрозумілим залишається бажання РФ відігравати роль провідної держави та боротьбу з прагненням США до світового лідерства. Проте відсутність значних успіхів на полі бою, змушує російське керівництво до орієнтації на суттєву допомогу в цій боротьбі Китаю та інших країн. Однак, світовий порядок у подальшому визначатиметься конкуренцією великих держав.

Відсутність успіху РФ у війні є сигналом іншим країнам, на які поширювався вплив Росії після розпаду СРСР (Казахстан, Вірменія та ін.) щодо пошуку та побудови відносин з іншими гравцями у сфері міжнародних відносин. Відтак війна спричинить появу нових ситуаційних або довготривалих союзів, що,

безперечно, впливатиме на світовий порядок в цілому. Водночас російсько-українська війна може спровокувати й зворотні процеси – розпад чи трансформацію існуючих коаліцій. Одним із прикладів таких трансформацій є згадані певні зміни в позиції членів ОДКБ, що також свідчать про перегляд відносин із РФ та початок переорієнтації на співпрацю з іншими впливовими гравцями світової політики. Російсько-українська війна призвела до актуалізації геополітичних змагань між державами.

Російсько-українська війна значно вплинула і на світову економіку як через запровадження санкцій проти агресора, так і через неможливість постачання продовольства та добрив до потребуючих країн у достатній кількості, а також через те, що не зважаючи на війну, в світі все ще залишається економічна взаємозалежність країн та регіонів і транснаціональні зв'язки. Враховуючи, що події відбуваються в час, коли глобальна економіка ще бореться із негативними наслідками пандемії COVID-19, війна матиме вплив на провідні тренди в цій галузі. Так, частково зруйновано устрій у фінансовій та інвестиційних сферах. Росію поступово відлучають від світової фінансової системи, натомість вона у відповідь намагається власні розрахунки проводити у валютах країн-партнерів, використовуючи китайський юань, індійську рупію тощо, що є спробою побудови елементів нової фінансової системи, не заснованій на американському доларі як основній розрахунковій валюті. За словами топ-менеджера BlackRock (однієї із найбільших світових інвестиційних компаній) Л.Фінка швидкість та масштаби діяльності компаній у сфері застосування санкцій проти Росії вражають [Фінк 2022], що викликатиме незворотні довготривалі наслідки.

Внаслідок війни відбулася переорієнтація ринків, особливо вагомою тут є діяльність в сфері зменшення залежності низки країн від енергоресурсів Росії (така ситуація, разом із санкціями, пришвидшить спад економіки РФ, що призведе й до зменшення впливу Росії в цілому, при цьому, посилюючи інших світових гравців, що володіють паливно-енергетичними ресурсами). Водночас способи дати відсіч Росії в економічній сфері (залежність

від міжнародних платіжних систем, розосередженість валютних резервів країн та ін.), що були застосовані низкою країн, спонукатимуть держави виробляти нові шляхи для уникнення цієї залежності та забезпечення своєї економічної безпеки. Російсько-українська війна лише поглибила розкол в економічній сфері, яка ще не відновилася після спаду часів пандемії COVID-19.

Російсько-українська війна вплинула, без перебільшення, на країни всіх континентів та сфери життєдіяльності. Часткове блокування судноплавства в Чорному морі призвело до зниження експортних можливостей України, а відтак до загрози світовій продовольчій безпеці. Питання світової продовольчої безпеки є багатофакторним, адже коливання в цій сфері здатні призвести до чергових зрушень у світовій економіці, посилити позиції інших країн-експортерів (у першу чергу зернових культур), спровокувати конфлікти в країнах, що недоотримують продукцію, а відтак і можливу міграцію у міжнародних масштабах, що матиме вплив на світоустрій.

Водночас події російсько-української війни підтвердили необхідність реформування окремих міжнародних організацій через їх часткову неефективність і спроби такого реформування вже відбуваються. Факт військового вторгнення постійного члена Ради Безпеки ООН – Росії, на територію суверенної держави, засвідчив абсолютну неповагу до норм міжнародного права. Поєднання цього факту з можливістю використання агресором права «вето» впливає на дієвість одного з найважливіших безпекових інститутів ООН. Відтак, є закономірний запит на переформатування діяльності міжнародних організацій, а відтак і змін світоустрою в сфері інституційного управління на глобальному рівні. Війна поставила на світовий порядок денний питання майбутньої трансформації Організації Об'єднаних Націй та Ради Безпеки ООН у форматі відображення нового балансу сил. Серед інших проблем глобального управління, на які мала вплив російсько-українська війна – здатність колективного розв'язання глобальних кліматичних, медичних та гуманітарних проблем, що ставить під загрозу досягнення цілей

сталого розвитку [Lehne 2023]. До проблем глобального управління, викликаних війною, належить також те, що багато міжнародних організацій, відповідальних за управління в тій чи іншій сфері або регіоні, виключили Росію із членів або призупинили співпрацю з нею і невідомими є перспективи співпраці у майбутньому [Атаманенко, Цветков 2023].

Російсько-українська війна також продемонструвала потребу прийняття рішень у сфері національного та міжнародного права з метою регулювання питань, що стосуються посилення норм проти насильницьких анексій чи захоплення територій, санкційної політики, зокрема конфіскації заморожених активів, можливості їх передачі державі – жертві агресії або використання для репарацій та допомоги, врегулювання проблем, пов'язаних із порушенням норм торгівлі та інвестицій, судноплавства, вдосконалення міграційного права для втікачів від війни, кримінального права в сфері відповідальності та засудження за воєнні злочини, певні складові приватного міжнародного права тощо [Brunk, Nakimi 2022: 694-695]. Використання мережі Інтернет як зброї на службі геополітики також вимагає міжнародних зусиль для правового врегулювання.

Висновки.

Починаючи із анексії Росією Криму, все частіше лунали думки про трансформацію світоустрою. Відповномасштабної агресії РФ у лютому 2022 року ці тези вже стали ключовими серед науковців, журналістів, політиків тощо. Можна виокремити думки щодо: очевидної

зміни світоустрою, докорінних змін світового порядку, його парадоксів, перелому в системі міжнародних відносин, навіть можливого початку світової війни. Напад РФ на Україну засвідчив остаточний відхід від встановленого після Другої світової війни світопорядку. Сподівання на розповсюдження демократії, повагу та виконання встановлених норм міжнародного права не виправдалися.

Російсько-українська війна ще не закінчилася, і багато важливих питань ще доведеться вирішувати міжнародному співтовариству. Однак уже зараз зрозуміло, що війна спричинила трансформації у всіх сферах: економіці (руйнування звичних торгових зв'язків між країнами, логістичних ланцюгів, збільшення інфляції, здорожчання продовольства), енергетиці (перебудова схем постачання, переорієнтація на інші ринки), праві (нехтування встановлених норм міжнародного права і потреба розробки нових для регулювання проблем, що виникли під час війни), дипломатія та безпека (вторгнення на територію незалежної держави свідчить про нехтування базових принципів поваги до суверенітету та територіальної цілісності) та ін.

На території України триває війна, яка ведеться не лише, щоб відстояти свою незалежність та територіальну цілісність, а й за право кожної держави на реалізацію власної внутрішньої та зовнішньої політики цивілізованими методами. Російсько-українська війна продовжує провокувати невизначеність та непередбачуваність змін у світовому порядку.

Бібліографічні посилання

- Bohinska, I. (2022). The Rules-Based International Order and The Global Discourse of The Russian-Ukrainian War. *UA: Ukraine Analytica*. 1(27), 10-17.
- Brunk, I., Nakimi, M. (2022). Russia, Ukraine, and the Future World Order. *American Journal of International Law*, 116(4), 687-697. <https://doi.org/10.1017/ajil.2022.69>
- Bull H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: MacMillan.
- Chatham House. (2023). Seven ways Russia's war on Ukraine has changed the world. Chatham House experts examine the shifts in geopolitical alliances, security, energy, and supply chains and whether these changes are likely to be long-lasting. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.chathamhouse.org/2023/02/seven-ways-russias-war-ukraine-has-changed-world> (дата звернення 07.06.23)
- Drobinin, A. (2023). The vision of a Multipolar World. The Civilization Factor and Russia's Place in the Emerging World Order. 20.02.2023. *Russia in Global Affairs*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-vision-of-a-multipolar-world/> (дата звернення 01.05.23)

- Ghincea, M. (2022). Afterword: The Russo-Ukrainian War and Great Power Competition. *Great powers' foreign policy: approaching the global competition and the Russian war against the west*. Valentin Naumescu (ed.). Leiden: Brill, 472-492. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/74901/GHINCEA_Afterword_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 03.04.23)
- Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the International Relations Entering a New Era and the Global Sustainable Development (2022, 4 February)*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://en.kremlin.ru/supplement/5770> (дата звернення 03.04.23)
- Karabag, S.F., Imre, Ö. (2022). The global, regional, national, sectoral, economic, and commercial impact of the Russo-Ukrainian War and the emerging second Cold War. *Journal of Applied Economics and Business Research JAEBR*, 12(2), 58-70. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1722420/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення 06.10.23)
- Lehne, S. (2023). After Russia's War Against Ukraine: What Kind of World Order? *Carnegie Europe*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://carnegieeurope.eu/2023/02/28/after-russia-s-war-against-ukraine-what-kind-of-world-order-pub-89130> (дата звернення 06.06.23)
- Leistner, A. (2023). *A new world order: why Europe risks losing much more than the war in Ukraine*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.euronews.com/2023/04/05/a-new-world-order-why-europe-risks-losing-much-more-than-the-war-in-ukraine> (дата звернення 02.06.23)
- Lukyanov, F. (2022). Ukraine, Russia, and the New World Order. 14.10.2022. *Russia in Global Affairs*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/ukraine-russia-world-order/> (дата звернення 02.06.23)
- Roland, G. (2023). Helping Ukraine is not only crucial for world peace. *Vox Ukraine*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://voxukraine.org/en/helping-ukraine-is-not-only-crucial-for-peace-in-europe-but-also-for-world-peace> (дата звернення 02.06.23)
- Атаманенко, А., Цветков, О. (2023). Зміни та виклики в системі міжнародної взаємодії в Арктиці через російсько-українську війну. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, (06), 40-52. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.040>.
- Бордиловська, О. (2023а). Відхід Вірменії від сфери російського впливу: наслідки для України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/virmeniya_pdf.pdf_1.pdf (дата звернення 02.06.2023)
- Бордиловська, О. (2023б). Війна проти України як чинник погіршення відносин Росії з державами Центральної Азії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/rosiya_centralna-aziya_pdf.pdf (дата звернення 02.06.2023)
- В РФ статтю Путіна про «історичну єдність» виклали українською та російською. (2021). *Укрінформ*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3279403-v-rf-stattu-putina-pro-istoricnu-ednist-viklali-ukrainskou-ta-rosijskou.html> (дата звернення 02.06.2023).
- Герасименко, П. (2022). Війна світів. Авторитарні режими намагаються взяти реванш за поразку в минулому столітті. *Zaxid.Net*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zaxid.net/viyna_svitiv_n1551660 (дата звернення 02.06.2023).
- Кіссінджер, Г. (2018). *Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті* /пер. з англ. Н.Коваль. 2-е вид. Київ: Наш формат.
- Лавров, С. (2023). *Подлинная многосторонность и дипломатия против «порядка, основанного на правилах*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://globalaffairs.ru/articles/podlinnaya-mnogostoronnost/> (дата звернення 05.05.2023)
- Мирні переговори щодо України мають бути про новий світовий порядок, – Лавров*. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/1958613/mirni-peregovori-shchodo-ukrayini-maiut-buti-pro-novii-svitovii-poriadok-lavrov> (дата звернення 07.04.2023)
- Поліщук, І. (2022). Геополітичні ознаки нового світового порядку. *Політичне життя*, 2, 30-35. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.5>
- Стаття Володимира Путіна «Про історичну єдність росіян та українців»*. (2021). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/66182> (дата звернення

01.01.2023).

- Телешун, Я., Телешун, С. (2022). «Світовий порядок» чи «світове безладдя»: що показала російсько-українська війна. *Рубрика*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://rubryka.com/blog/world-order-or-world-disorder/> (дата звернення 02.06.2023)
- Фінк, Л. (2022). Як війна Росії проти України розхитає світовий порядок. П'ять економічних трендів майбутнього від інвестуру Ларрі Фінка. *Forbes*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://forbes.ua/inside/list-golovi-pravlinnya-larri-finka-do-aktsioneriv-28032022-5096> (дата звернення 02.06.2023)
- Хаас, Р. (2019). *Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза старого ладу*. Пер. з англ. М.М.Климчук. К.: Основи.

References

- Atamanenko, A. & Tsvietkov, O. (2023). Zminy ta vyklyky v systemi mizhnarodnoi vzaiemodii v Arktytsi cherez rosiisko-ukrainsku viinu. [Changes and challenges in the system of international cooperation in the Arctic due to the Russian-Ukrainian war] *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, (06), 40-52. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.040>. (in Ukrainian)
- Bohinska, I. (2022). The Rules-Based International Order and The Global Discourse of The Russian-Ukrainian War. *UA: Ukraine Analitica*, 1(27), 10-17.
- Bordylovska, O. (2023a). Vidkhid Virmenii vid sfery rosiiskoho vplyvu: naslidky dlia Ukrainy [Armenia's departure from the sphere of Russian influence: consequences for Ukraine]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. Retrieved June 2, 2023 from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/virmeniya_pdf.pdf_1.pdf (in Ukrainian)
- Bordylovska, O. (2023b). Viina proty Ukrainy yak chynnyk pohirshennia vidnosyn Rosii z derzhavamy Tsentralnoi Azii [The war against Ukraine as a factor in the deterioration of Russia's relations with the states of Central Asia]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. Retrieved June 2, 2023 from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/rosiya_centralna-aziya_pdf.pdf (in Ukrainian)
- Brunk, I. & Hakimi, M. (2022). Russia, Ukraine, and the Future World Order. *American Journal of International Law*, 116(4), 687-697. <https://doi.org/10.1017/ajil.2022.69>
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: MacMillan.
- Chatham House. (2023). Seven ways Russia's war on Ukraine has changed the world. Chatham House experts examine the shifts in geopolitical alliances, security, energy, and supply chains and whether these changes are likely to be long-lasting. Retrieved June 7, 2023 from <https://www.chathamhouse.org/2023/02/seven-ways-russias-war-ukraine-has-changed-world>
- Drobinin, A. (2023). The vision of a Multipolar World. The Civilization Factor and Russia's Place in the Emerging World Order. 20.02.2023. *Russia in Global Affairs*. Retrieved May 1, 2023 from <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-vision-of-a-multipolar-world/>
- Fink, L. (2022). Yak viina Rosii proty Ukrainy rozkhytaie svitovyi poriadok. Piat ekonomichnykh trendiv maibutnoho vid investuru Larri Finka [How Russia's war against Ukraine shakes the world order. Five economic trends of the future from investment guru Larry Fink]. *Forbes*. Retrieved June 2, 2023 from <https://forbes.ua/inside/list-golovi-pravlinnya-larri-finka-do-aktsioneriv-28032022-5096> (in Ukrainian)
- Ghincea, M. (2022). Afterword: The Russo-Ukrainian War and Great Power Competition. *Great powers' foreign policy: approaching the global competition and the Russian war against the west*. Valentin Naumescu (ed.). Leiden: Brill, 472-492. Retrieved April 3, 2023 from https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/74901/GHINCEA_Afterword_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Haass, R. (2019). *Rozkhytanyi svit. Zovnishnia polityka Ameryky i kryza staroho ladu* [A World in Disarray. American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order]. Per. z anhl. M.М.Климчук. К.: Osnovy. (in Ukrainian)
- Herasymenko, P. (2022). Viina svitiv. Avtorytarni rezhymy namahaiutsia vziaty revansh za porazku v mynulomu stolitti [War of the worlds. Authoritarian regimes are trying to take revenge for the defeat of the last century]. *Zaxid.Net*. Retrieved June 2, 2023 from https://zaxid.net/viyna_svitiv_n1551660. (in Ukrainian)
- Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the International Relations Entering a New Era and the Global Sustainable Development (2022, 4 February)*. Retrieved April 3,

- 2023 from <http://en.kremlin.ru/supplement/5770>
- Karabag, S.F. & Imre, Ö. (2022). The global, regional, national, sectoral, economic, and commercial impact of the Russo-Ukrainian War and the emerging second Cold War. *Journal of Applied Economics and Business Research JAEBR*, 12(2): 58-70. Retrieved June 6, 2023 from <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1722420/FULLTEXT01.pdf>
- Kissindger, H. (2018). *Svitovyi poriadok. Rozdumy pro kharakter natsii v istorychnomu konteksti* [World order. Reflections on the Character of Nations and a Course of History]. Per. z anhl. N.Koval. 2-e vyd. K.: Nash format. (in Ukrainian)
- Lavrov, S. (2023). *Podlynnnaia mnohostoronnost y dyplomatyia protyv «poriadka, osnovannoho na pravylakh* [Genuine multilateralism and diplomacy against the “rules-based order”]. Retrieved May 5, 2023 from <https://globalaffairs.ru/articles/podlinnaya-mnogostoronnost/> (in Russian)
- Lehne, S. (2023). After Russia's War Against Ukraine: What Kind of World Order? *Carnegie Europe*. Retrieved June 6, 2023 from <https://carnegieeurope.eu/2023/02/28/after-russia-s-war-against-ukraine-what-kind-of-world-order-pub-89130>.
- Leistner, A. (2023). *A new world order: why Europe risks losing much more than the war in Ukraine*. Retrieved June 2, 2023 from <https://www.euronews.com/2023/04/05/a-new-world-order-why-europe-risks-losing-much-more-than-the-war-in-ukraine>.
- Lukyanov, F. (2022). Ukraine, Russia, and the New World Order. 14.10.2022. *Russia in Global Affairs*. Retrieved June 2, 2023 from <https://eng.globalaffairs.ru/articles/ukraine-russia-world-order/>
- Myrni perehovory shchodo Ukrainy maiut buty pro novyi svitovyi poriadok, – Lavrov* [Peace talks regarding Ukraine should be about a new world order, – Lavrov]. (2023). Retrieved April 7, 2023 from <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/1958613/mirni-peregovori-shchodo-ukrayini-maiut-buti-pro-novii-svitovii-poriadok-lavrov> (in Ukrainian)
- Polishchuk, I. (2022). Heopolitychni oznaky novoho svitovoho poriadku [Geopolitical signs of the new world order]. *Politychne zhyttia*, 2, 30-35. <https://10.31558/2519-2949.2022.2.5> (in Ukrainian)
- Roland, G. (2023). Helping Ukraine is not only crucial for world peace. *Vox Ukraine*. Retrieved June 2, 2023 from <https://voxukraine.org/en/helping-ukraine-is-not-only-crucial-for-peace-in-europe-but-also-for-world-peace>.
- Stattia Volodymyra Putina «Pro istorychnu yednist rosiian ta ukraintsiv»* [Vladimir Putin's article “On the historical unity of Russians and Ukrainians”]. (2021). Retrieved January 1, 2023 from <http://www.kremlin.ru/events/president/news/66182>. (in Ukrainian)
- Teleshun, Ya. & Teleshun, S. (2022). «Svitovyi poriadok» chy «svitove bezladdia»: shcho pokazala rosiisko-ukrainska viina [“World order” or “world chaos”: what the Russian-Ukrainian war showed]. *Rubryka*. Retrieved from <https://rubryka.com/blog/world-order-or-world-disorder/> (in Ukrainian)
- V RF statti Putina pro «istorychnu yednist» vyklaly ukrainskoiu ta rosiiskoiu [In the Russian Federation, Putin's article on «historical unity» was published in Ukrainian and Russian]. (2021). *Ukrinform*. Retrieved June 2, 2023 from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3279403-v-rf-stattu-putina-pro-istoricnu-ednist-vyklali-ukrainskou-ta-rosijskou.html> (in Ukrainian)